

Tesar Aleš.

Spisal Ivan Skilan.

I.

Večer je bil temen in neprijeten, hladna sapa je nesla dež čez vas, kaplje so šumele po drevju. Tesar Aleš je prišel po cesti ves moker, pod pazduho je nosil dve sekiri, da ju nabrusi čez noč. Dež mu je škropil v obraz, in hladen puh je vihral s kraji njegovega klobuka. Med skednji in hlevi je bila že globoka, črna noč, in Aleš ni videl ped daleč. Gazil je po lužah in blatu, voda je čopotala pod njim in brizgala na vse strani. Tedaj je nenadoma zadel ob nekaj mehkega pred seboj, kar je živelo in se pregibalo. Zasvetilo se je nekaj pred njim, bila je tleča pipa, in Aleš je zaduhal tobak.

»Hoj, prijatelj, kdo pa si?«

V temi je izpregovoril star, zamolkel glas, in Aleš je spoznal starega Lazarja, svojega soseda.

»Nobeden drugi, oče!« Veselo se je zasmeljal in objel deda okrog vratu.

»Glej, ti si! Jaz sem pa že mislil, da je kak hudoben človek. Z dela greš, jaz grem pa po tobak, h Koplorju grem.«

»No, oče, le pojdite! Slabo se vidi, pa vam je to vseeno.«

»H Koplorju pridem z zavezanimi očmi,« je govoril stari Lazar in šel naprej skozi gosto temo.

Aleš je prišel k svoji koči in odložil sekiri. Odprl je vrata in stopil v nizko, zaduhlo izbo. Bilo je temno

in pusto kot v grobu; skozi lesen strop se je slišalo curljanje dežja. Sedel je za mizo, ne da bi prižgal luč, ker je bil truden. Obšlo ga je čuvstvo mrtve osamelosti, dolgčas in puščoba sta se mu zdela tako strašna, da je moral slišati vsaj svoj glas. Vstal je in izpregovoril:

»Dober večer, mati!«

Glas se je odbil od lesenih sten, in v tesnem prostoru se je slišal par hipov votel odmev. Alešu je bilo čudno, in čeprav je vedel, da se ne more nikdo oglasiti, je vendar napeto pričakoval odzdrava. V ušesih mu je zapel tenak, cvileč glas, in njegove oči so bile srepo uprte v črno temo.

»Mati, ali ste tukaj?«

Zdelo se mu je, da je nekaj zašumelo in zapopotalo na izbi, kakor da se je vrnila rajna mati in odprla skrinjo, da vzame iz nje praznjo obleko in se napravi v cerkev.

Aleš je prižgal luč. Ogledal se je naokrog. Na drogu, ki je bil pritrjen v dve nasprotni steni in se je raztegal pod stropom po vsej sobi, je visel velik, črn molek; zelena peč v kotu je bila mrzla in zapuščena. Odkar je umrla mati, že od zime ni bila zakurjena.

Aleš je pogledal skozi okno po vasi. Zunaj je bilo vse tiho, le dež je šumel, in iz Lazarjevega okna se je svetila luč. Vstal je in šel po sobi.

»Ali bi šel v vas k Lazarju?« Upihnil je luč in se odpravil.

Tesar Aleš je bil fant, mlade vaščanke so govorile, da je zal fant, in zato so ga imele rade. Bil je v letih, ko mu je bilo izbirati nevesto, in njemu to ni bilo lahko. Preveč jih je bilo, vaških deklet, ki so bile prijazne ž njim, rdečeličnih in razposajenih lepotic, ki so ob nedeljah šumele mimo njega v trdih, polikanih

glanirah, krilih iz atlasa, in prepasane s svilenimi trakovi. Lazarjevi Tončki je šlo samo to po glavi, kako bi se mu bolj prikupila. Iz semnja bi mu prinesla zelen, žametast oprsni, pa bi se mu lahko zamerila, ker je bil Aleš ponosen fant. In vendar, kako bi se ž njim postavil!

Kadar so stali kmečki gospodarji na vasi v kolo-barju in gledali predse kot v vodnjak, so se često menili o Alešu in niso mu kmalu prišli na kraj. Vedeli so o njem mnogo lepega, češ, da je priden in zelo dober delavec, ter da ima denar. In če je omenil ta ali oni, da je včasih skoro preveč vesel, kadar ob delavnih dneh viržinko v usta ter na ves glas pripoveduje po vasi, da danes praznuje, čeprav je sredo, so se nasmejali, kot bi hoteli reči: »Eh, saj smo mi tudi, ko smo bili še mladi.«

Ko je bil pri vojaki, je dobival pisma od domačih deklet, ki so bile vse hudo zaljubljene vanj. Kodranova Zefa je bila najbolj goreča, in njeni vzdihljaji bi malone Alešu zagodli okoli srca. Pisala je ponavadi takole: »Moj preljubi Aleš! V začetku pisanja Te prav lepo pozdravim od travce zelene do plavega neba in od solnca zlatega do tvojega veselega srca. In ko še nadalje pišem, Te želim vprašati, ali bi Ti hotel biti moj fant, ali ne. Odpiši mi vsaj par vrstic, ker sem med tem časom zvedela marsikatero prav grenko, katere nočem tukaj zapisati.« — V drugem pismu ga je zagotavljala svoje ljubezni: »Kakor smreka zmerom zeleni, tako tudi moje srce vedno zate gori, Tvoje pa, kakor sem izvedela, ne bije zame, ampak za druge. Kako je pa meni težavno ločiti se od Tvojega preljubeznjivega, meni edino dragega na svetu srca! Nič drugega si zdaj ne želim, kakor da bi kmalu umrla, da bi zelena trava po mojem grobu rastla. Zdaj pa

sklenem svoje pisanje in Ti želim vesele velikonočne praznike...« Enkrat mu je tudi pisala Lazarjeva Tončka, in njeno pismo ga je zelo razveselilo, ker je doma rad pogledal za krotko deklico, kadar je plamtečih lic hitela čez polje. Pozdravljala ga je »iz globočine svojega žalostnega srca, čez hribe in doline, čez Marijine stopinje, čez rožaste poljane in čez Jezusove rane...«

Ko se je vrnil Aleš od vojakov, ni utegnil misliti mnogo na »rdeče cvetlice in na goreče lice« prijaznega dekleta. Hodil je na delo daleč naokoli, postavljaj hiše in kozelce. Po zimi mu je umrla mati, in od takrat je bila dolgočasna in zapuščena njegova koča.

Veter mu je nosil dež v obraz, ko je stopil Aleš pred Lazarjevo hišo. Pogledal je skozi okno in videl Tončko, ki je spala za mizo. Zaropotal je po steklu, da bi jo postrašil, in potem je stopil k durim. Zaspana in negodna, drobnih in trudnih oči, mu je prišla odpirat ter ga veselo pozdravila:

»Ti si, Aleš, kakšen svet si prinesel?«

Položil ji je roko okoli vratu in zašepetal: »Če ne boš nikomur povedala: Oženiti se mislim...«

»Res? Ali vzameš mene za nevesto?«

Izkušal se je zasmejati in ji je povedal nekaj vselega, vendar se je takoj zopet zresnil.

»Po resnici, Tončka, kaj naj bi sam?«

Tudi dekletu je postalo zamišljeno in skoro žalostno.

»Pa kam si se namenil? Ali imaš že izbrano?«

»Ne vem, svetuj mi!«

»Jaz? O, to ni težko! Ostani kar pri nas, saj poznaš Lazarjevo Tončko. Tista, vem, bi te vzela.« Dekletu je govorilo hitro in prešerno, vendar se ji je poznalo, da je njeno veselje ponarejeno, in da se samo dela razposajena.

Aleš je molčal in gledal v zadregi predse. Bilo mu je neprijetno. Tudi Tončka je bila tiho; gledala ga je postrani, in njene oči so se nalahno orosile. Lice ji je zardelo in razburjena je grizla in trgala robec, ki ga je imela v roki.

»Rad bi, Tončka, ali, saj veš . . . Ne bodi huda, morda bo še vse drugače in pridem . . .«

Nič ni odgovorila in stisnila je uporno ustnice; levico je tiščala na čelo, z desnico je trgala robec izmed zob.

»Tončka, reci mi, kaj bi storil?«

Pogledala ga je skoro sovražno in nič ni rekla.

»Saj nisi huda, ali bi šel k njej?«

»H kateri, povej, ali je Jerasova?«

»Pa ti si jezna, nikar, Tončka! Saj sva si lahko vseeno dobra, in lahko še pridem pote. Sedaj ne morem drugače . . .«

Zunaj je nekdo zarožljajal po oknih; oba sta naglo vstala in pogledala.

»Hoj, hoj, pridi mi posvetit, dekle, saj vidiš, da nič ne vidim.«

Stari Lazar se je vrnil s tobakom in se sumljivo opotekal, ko je stopil v sobo.

»To pa rečem, da je pot slaba, in da je ponoči tema. Trikrat sem padel, in še bi ne prišel, da ni šel Volčjak z menoj. Ampak, Volčjak! Tako ga je pil ves večer, da vam povem, tako ga je pil, in sedaj je uren kot nevemkaj.«

Stal je sredi hiše in vlekel pipo, ki je bila že zdavnaj mrzla. Opazil je Aleša za mizo, ki je kimal z glavo in nekaj iskal po žepih.

»Ali prav vidim?«

»Prav, oče! Tončko stražim, da je ni strah; vsi so že šli spat!«

»Prav je tako, Aleš, ti si še korenjak! Kaj pa, ali že misliš domov?«

»Bom šel, zdaj me ni več treba, ker ste vi doma.«

Voščil je lahko noč, podal staremu roko, a dekleta ni pogledal. Tončka je sedla zopet za mizo, naslonila glavo v obe dlani in nenadoma se je začela tresti po vsem telesu. Zaihtela je globoko iz prsi in zaslišal se je tenak jok. Potegnila je robec z glave in si začela brisati mokre oči.

»Ali se smeješ, ali se jokaš? Kaj ti je, deklina?« Lazar je prišel k njej in jo prijel za glavo. Umeknila se mu je in ga potisnila od sebe.

»No, če se smeješ, pa se smej! Saj nič ne pravim, da ne!«

Prižgal je pipo in zlezel za peč; še enkrat je zavpil nad hčerjo:

»Kje je pa Aleš? Ali ni bil prej tukaj Aleš?«

* * *

Bilo je na večer svete Ane. Gorek dih je šel nad polji, nad požetimi njivami, iz zemlje je vstajala vročina in vonjava po razgreti grudi. Kmetje so se vračali domov z obloženimi vozovi; na njih je šumelo zrelo klasje.

Aleš je šel z dela, a ni se mu še ljubilo v vas. Stal je na mostu, pod njim je šumel tok reke preko jeza in se zaganjal med izpranimi skalami, drugi tok je drevil po izpeljani strugi mimo tvornice, odkoder se je še slišalo votlo tuljenje visokega dimnika. Po mostu je pripeljal Lazar voz žita.

»No, Aleš, če si nas čakal, pa gremo skupaj!«

Tesar je bil v zadregi, zato je nakratko odgovoril očetu:

»Ne grem še, imam opravke.« Lazar je pokimal in pognal vola. Za vozom je šla Tončka. Ko jo je

zagledal Aleš, ga je neprijetno spreletelo, potisnil je klobuk na oči in se zagledal v reko, dekletu je obstalo za njim in ga nagovorilo:

»Ne greš z menoj? Pojdi Aleš! Tista je že šla, ki jo čakaš.«

Njegov zagorel obraz je postal še temnejši, bilo ga je sram, in jecjal je malo, ko je odgovoril:

»Kaj pa ti veš, katero čakam?« Zagledal se je zopet v vodo, in Tončka je odšla, jezna in žalostna.

Tisto dekletu, katero je čakal Aleš, je bila Jerasova Mana. Bila je lepa, a še bolj moška, gosposkega stasa, belih rok in prevzetna. Mana je naredila Alešu, da ni več maral za druga dekleta, temveč mislil samo na njo. Videl jo je prvič jeseni, ko je delal na Ladji pri Snoju, in od takrat je ni mogel pozabiti. Govoril je z njo samo par besed, poznal jo je bolj iz videza, a vedel je, da tudi ona misli nanj, in da jo veseli, kadar gleda za njo. In Alešove oči so mnogokrat strmeele za dekletom, kadar je v belem predpasniku, ozkem, svetlem krilu, zardela in ponosna hitela mimo njega.

Kadar je stal pri delu, visoko na strehi in zabijal težke trame, se je časih nenadoma zagledal predse, in pred očmi se mu je zasmajalo rdeče lice moškega dekleta, in videl je njen vrat, rožasto ruto preko polno narastlih prsi...

Stal je na mostu in mislil, da bi bila že lahko prišla. V tvornici so delali čez uro, a zdaj je devet že minulo, in takrat so nehali z delom.

Iz papirnice so začeli vreti delavci. Zbirali so se pred vrati obširne stavbe, in iz odprte strojarne se je zaslišalo temno brenčanje krožečega jermenja. Delavci so šli čez most in se predrzno smejali Alešu, ki je prižigal viržinko in ni hotel videti znancev. Pokazali so se beli predpasniki, in tesar je zagledal Mano, ki je

tik za moškimi stopila na cesto. Stopil je počasi proti njej in se prav pred njo obrnil. Bilo mu je neprijetno, in tiho je zaklel. Potegnil je močno dim iz smotke, da je živo zagorela, in je rdeč odsev planil po njegovih licih.

»Če si napravljen domov, greš lahko z menoj, Aleš. Nekaj časa imava eno pot.«

Bila je Mana, ki ga je prva nagovorila. Pogledala ga je, in v temi so se zasvetile njene oči.

»Dober večer, Mana! E, do doma je kratka pot, v lepi družbi še krajša. Spremim te, če hočeš, do hiše.«

Pridružil se ji je in govoril ž njo vsakdanje stvari. Dekle se je šalilo in znalo dobro odgovarjati Alešu, ki ni bil dosti vaje ženske družčine.

»Slišala sem, da se ženiš«, je nenadoma obrnila Jerasova pogovor. Tesar jo je prijel za roko in jo siloma ustavil. Stala sta pod gosto jablano, v temni senci; naokoli je razgrinjala luna svoj beli plašč.

»Seveda, oženil bi se, še to zimo bi se oženil, če bi ti marala.«

»Zakaj pa jaz, saj nisem tvoja nevesta.« Izpregovorila je trdo te besede in kot oster zasmeh je zazvenel nato njen smeh.

»Mana, če bi ti hotela! Od kdaj že mislim nate!« Njegov glas jo je skoro prosil, in rahlo je stiskal njeno desnico.

»Hm, Aleš, pravijo, da je tesar Aleš golant človek, ali jaz te ne poznam. In meni ni za delavca.«

»Glej, hišico imam; res je, stara je že, ali moja, in vrt je zraven. Njivo bi kupil, precej denarja imam razposojenega pri kmetih. Lazar je takoj pripravljen, da mi odstoji zemlje, in Snoj . . .«

Dekle je molčalo in z nogo teptalo tla.

»Mana, lepo bi ti bilo pri meni. Sam sem, mati mi je umrla, ti bi bila edina gospodinja. V papirnico bi ti ne bilo več treba . . .«

»Hm, Aleš, ali kaj poreče Tončka?«

»Tončka? Saj nimam nič ž njo.« Tesar je mrzlo in hladnokrvno izdal deklico.

»Praviš, da imaš bajto? Hm, bajta, saj vem, kje je! Stara je in lesena, zakajena. Brr, v taki me je strah!«

»Dobra je, čeprav ni lepa; in gorka pozimi.«

»Vidiš, Aleš, meni se ne mudi. Če se tebi, pa . . .«

Tesar se je ustrašil in začel je iznova rotiti dekleta.

»V bajto ne grem. Sezidaj novo hišo, potem pa morda . . .«

Aleš je pomislil; dekle se je začelo poslavlјati.

»Novo hišo . . . Dobro, Mana, in ti me počakaš do druge jeseni?«

»Lahko se oglasiš . . .«

Ostal je sam na cesti in gledal za odhajajočim dekletom. Pozno ponoči se je vrnil v svojo kočo, in zopet ga je obšel silen dolgčas. Obstal je sredi izbe, in ko je oprezno stopal proti mizi, je zadel ob molek, ki je visel na drogu. Debele jagode so zarožljale kot bi jih mati prebirala in molila dolgo molitev.

»Mati, ali ste tukaj?«

Njegov glas je hripavo odmeval po izbi in umrl. Velik molk je zavladal po tesnem prostoru.

II.

Aleš in stari Lazar sta šla v les. Navsezgodaj sta že bila zdoma, komaj da so prvi žarki pozlatili gozdne vrhove. Dolina je še bila v globoki senci, nočni mir se še ni umaknil iz gore. Edino ptičji glasovi so se bistro razlivali po svežem zraku, in časih se je dvig-

nila nad njima velika ptica ter završala med gostimi vejami.

»Prav narediš«, je hitel stari Lazar. »Le postavi novo hišo, potem se pa oženi! Pri meni dobiš vse. Smreke, ves les ti je na razpolago; kar napravi!«

Prišla sta drugič čez potok, ki je tekel za potjo in jo dvakrat križal v svojem toku. Bila sta že pod Lazarjevim delom, in tam je stal tik ob robu gozda trhel, lesen križ; bilo je znamenje, ker se je tam pred leti ponesrečil neki drvar. Deska na štiri ogle je bila pribita na križ, in naslikan je bil na njej možak, ležeč na tleh, in drevo preko njegovih prsi. Val krvi se je razlival po zemlji. Barve so se že obletele, le temno-rdeč curek se je še dobro poznal. Na robu pa je stalo zapisano: »O, popotnik, postoj in moli za dušo rajnega Gašparja Glada, ki je slišal glas božji 21. rženega cveta, v letu 1873. — Dragi kristjan, kaj počneš! Ne ure, ne dneva ne veš, kdaj te pocuka smrt in te odpelje na božji vrt. Amen.«

Aleš je obstal pod križem, držal klobuk v roki in se zatopil v misli. Lazar mu je hitel praviti o nesrečnem drvarju.

»Tak sem bil kot ti, ali pa še mlajši, in Gašparja sem dobro poznal. Ravno v našem delu ga je ubilo. Smreka je padla nanj, in on je vprav takrat prižigal pipo. Drevo ga je stisnilo čez prsi, in samo to je še izpregovoril; »Na pipo ne pozabite!« Prinesli so mrtvega v vas, in potem mu je Meskov Gašpar tole naslikal. »Zato ker ima mojega patrona«, je dejal, »mu naredim zastonj.«

Zavila sta za znamenjem v Lazarjev del, ki je bil na kraju divje zarastel s trnjem, robido in jelševjem. Više gori pa so kipele smreke in jelke visoko v sinje nebo; bila so lepa drevesa, ravna in gladka, zelene

krone so se tiščale skupaj, dolge veje so se objemale in vršale. Smrečevje je dihalo iz sebe oster, smolnat duh, in v zgodnjem jutru so se svetile rosne kaplje po iglah. Niti enkrat ni potegnil veter med drevjem, mirno in veličastno so stali zeleni, gozdni orjaki in zadržani potapljali svoje glave v vedro sinjino.

Solnce se je dvignilo više, in pol gore je že bilo obsijane od žarke luči. Gozd se je zdramil, in v košatih vrhovih je pelo in vriskalo. V gorkem zraku se je pojavila lahna sapa; debla so ostala vitko zravnanana, le veje so se zagibale, vršiči so vztrepotali, in rosne kaplje so se usule na tla. Kot bi deževali zeleni biseri v velikem prirodnem hramu . . .

Aleš je nem in prevzet gozdne krasote šel za starim Lazarjem, ki mu je kazal smreke, katere naj poseka za ostrešje svoje nove hiše. Prehodila sta ves gozd iz doline do slemena, in tam je sivi gospodar pogledal navzdol po vihrajočih drevesih. Na očeh se mu je poznalo, da mu je žal krasnih smrek, ki bodo morale pasti pod ostro sekuro, in kot otožen, plah šum je vstajalo iz porastlih vrhov.

Proti poldnevu sta se vrnila v vas. Takoj drugi dan je Aleš zopet prišel v les, in sicer s štirimi drvarji, ki so prinesli s seboj sekire in žage. In začelo se je delo v gozdu, namestu ptic so se oglašale sekire in pele od jutra do večera. Hreščala je žaga in se zajedala z ostrimi zobmi drevesom v osrčje, močna debla so se tresla in padala s hruščem in viharjem na zemljo.

Aleš je vstajal pred dnem. Megla se je kadila iz gorskih zakotij in zakrivala gozd, on je že prihajal v gozdno sotesko, hribe na obeh straneh. In kadar je stopil na vrh gore, se mu je razživela duša.

Bilo je divno sredi valujoče krajine, kadar se je zaganjal veter v ponosne velikane. Tedaj je zavriščal

gozd, kot omamljen mladosti in radosti, da razdrami otožni mir in razvriska svetlo pesem, ki se prepleta po tajnem gozdnem svetišču. Tedaj je zrastel les kot temna vihra in ponosno stresel silne vrhove. Drevesa so se majala, kot da se zavedajo svoje moči, in kot burna pesem je odmevalo v višinah.

Vsako jutro je šel Aleš mimo znamenja, kjer je ubilo rajnega Gašparja, in ves dan je nosil s seboj žalostni spomin. Gozd je bučal, in njemu se je zdelo, da je to glas božji, da kliče Bog. In mislil je, kakšen je bil tisti glas, ki ga je zaslišal nesrečni drvar, ko se je zgrnila smreka preko njega. Ali je bil grom, kot da se je razklalo nebo in zemlja, ali se je oglasil Bog v zlati zarji?

Neki večer ni hotel v vas, temveč je ostal v gozdu in si postlal pod široko hojo. Truden je bil, a kljub temu ni zaspal, ker so se še pozno v noč oglašali pevci. Spodaj ob potoku sta si odgovarjala dva kosa in se menila dolgo z jasnimi glasovi, ki so zveneli čisto in polno. Po smrekah, prav gori v vršičih, so ščebetali in srebrno popevali mali ptiči. Potem se je nenadoma rezko in ostro razlegnil skovik, sove skozi gozd, in vsi drugi glasovi so utihnili. Na drugi strani je zavpil sovač, in Aleš je zaslišal v temi težko vršanje peroti in tik nad njim je sedla nočna ptica na drevo. Mraz ga je obhajal in neznano in dolgčas mu je bilo samemu v gozdu. Gledal je v vrh smreke, kjer se je oglašala sova. Bilo mu je še tesneje, ko je opazil visoko med vejami svetlo, veliko oko, ki je nepremično strmelo vanj, ni trenilo in ni ugasnilo. Alešu se je zdelo, kakor bi gorelo oko, kakor bi bilo razpaljeno kot živa žerjavica.

Kdaj so se mu zatisnile oči, ni vedel. Zbudilo ga je glasno žgolenje ptic, in ko je pogledal navzgor,

ni bilo več sove, le kos jasnega neba se je svetil med vejami. Vstal je, bilo mu je hladno, in zato je naglo šel navzgor v hrib, da tam počaka tovarišev, kadar pridejo iz vasi. Zarja je bila že razlita na vzhodnjem nebu, rdeča reka je planila že daleč proti severu in zajela okrogle oblake ter jih opasala z rožno barvo. Zadaj so žareli izza gore zlati valovi, in ognjeni plameni so se bliskali iz jutra.

Naslednje večere so ostajali vsi delavci v gozdu, ker so se naveličali dolgega pota v vas, in so bili preutrujeni. Zbili so iz kolov malo uto, jo pokrili z lubjem in zadelali z mahom in smrečjem. V njej so prenočevali vsi skupaj. Neko noč jih je zajela nevihta. Udarjal je grom, kot bi se podiralo nebo in bi treskale ogromne skale na zemljo in se razbijale v strašnem brezdnu. Neprestano je bilo vse nebo v ognju, kot razsrjene kače so švigali bliski po nebeškem oboku. Kadar je udarila strela v drevo blizu njih, je zasijal ves gozd, kot da je oblit s zlatom, in drevesa so se pozlatila, in zažarel je les. A potem je zaoril vihar, smreke so ječale in se priklanjale, vrhovi so hrumeli kot besni. Razdivjana sapa se je uprla v postavljeno uto in odnesla streho; v tistem trenutku so bili drvarji premočeni do kosti. Planili so po gori navzdol in se skrili med grmovjem, za križem nesrečnega drvarja.

Ko je izšlo drugo jutro solnce na jasnem izhodu, so spali Aleš in njegovi tovariši pod znamenjem. Nad njimi je stal žalosten spomin Gašparja Glada, ki ga je bil poklical glas božji.

* * *

Tesar Aleš si je postavljajl novo hišo. Vso zimo je vozil skupaj kamenje in les, in spomladi je začela rasti iz tal mala stavba. Pomagala sta mu dva zidarja;

sam je obsekaval kamen, gasil apno in vse je hotel sam videti in se prepričati, ali je delo trdno in lepo. Stari Lazar je prišel vsak dan pogledat, kako zida njegov sosed.

»Ej, Aleš, ne bi si mislil, da si tak mojster. Meni raste samo trava in žito, tebi bo pa zrastle nova hiša.«

In doma ni mogel prehvaliti Aleša. »To bi bilo nekaj za našo«, je rad opomnil. V mislih je imel Tončko. Ali ta se je čudno izogibala tesarja zadnji čas, le doma na vratih je rada postajala in gledala k zidarjem, kjer se je sukal Aleš v rjavem predpasniku in po obrazu ves bel od apna.

»Kako ti je, Tončka, ali bi bilo zate pri sosedu?« Lazar je zadovoljen opazoval dekleta, kadar je izgubljena v misli zrla na pridne delavce. Njeno srce je želelo k Alešu, a vedela je, da tam ni prostora zanjo, da so se drugam zameknile tesarjeve oči. In v njej se je rodila jezna želja, da bi se Alešu nekaj hudega zgodilo, da bi potreboval njene pomoči, da bi ga grudila nesreča in bi se ji žalosten približal. Ali tesar ni več maral zanjo, čisto je pozabil na njeno lepo ljubezen.

Njegove misli so bile vse drugod. Dan na dan se je višala stavba, dvigali so se zidovi, in Aleš je videl Jerasovo Mano, kako veselo hodi okoli nove hiše in ima zanj samo ljub pogled in prijazne besede. Zavedal se je, da je zaslužil ljubezen ponosnega dekleta in da bo lahko kmalu stopil pred njo in ji pogledal moško v oči. In zopet se je spomnil njenih belih lic, gladkih rok in gosposkega, zalega stasa, in zazdel se je sam sebi tako ubog in majhen, kot bi imel stopiti pred kraljico in jo povabiti v svoj mali dom. Veselil se je teh sirovih zidov in ljubil jih je, kot da so mu zrastle na srcu, in vedno se je vpraševal, ali ne bodo prenizki za tako visokega dekleta, kot je Jerasova Mana?

Beli zvončki so že zdavnaj odzvonili svojo pomladnjo pesem, zlate zvezdnice so ugasnile po vrtovih, in Marija je že odšla čez dehteče šmarnice. Polje se je ogrnilo že drugič z rožnim prtom, njive so narastle kot zelene valujoče reke. Zemlja je cvetela in polno, prekipevajoče življenje je plulo po livadah.

Na večer pred Rešnjim telesom je šel tesar Aleš v vas k svojemu dekletu. Neizmerna radost ga je opijanila, kot da se je napil močnega vina; hitel je po cesti skozi vasi, mimo kmetij, in dekleta so ga pozdravljala:

»Kam pa greš tako pozno, Aleš? Bomo že povedale tisti . . .«

»Kar z menoj, Minica, saj prideš ravno k tisti!«

Minica se je zasmejala, in Anka je nadaljevala:

»Že prav, Aleš! O, saj se poznamo! Tako te bom zatožila, da boš pomnil.«

»Anka, nikar! Saj pridem zvečer na vas in pod tvojim oknom se oglasim!«

Šel je naprej, in ko je bil že blizu Jerasove hiše, ga je poklical dekličji glas. Bila je Mana. Stala je na drugem koncu vrta, za drevjem, kjer se je svet naglo vzdigaval proti gozdu.

»Ali si me že dolgo čakala?«

»Jaz tebe? E, tako daleč pa še nismo.« Bila je še vedno prevzetna, čeprav je Alešu bilo znano, da dekletu čuti gorko zanj, in je le navidez tako tuja.

»Pa zakaj si stala za vrtom, zakaj govoriš z menoj?«

»No, to je prava reč! Saj vendar smem stati, kjer se mi zdi!«. V njenem glasu je trepetal smeh, ko je pristavila:

»In Tončka mi je dejala, da si zal fant, in da ima še tvoj srček v skrinji, ki si ga ji prinesel s semnja«.

»Ali si huda nanjo? Saj je to bilo lani.« Prijel jo je okoli pasa in potegnil nase. »Ampak zate sem sezidal hišo, ker si moje dekle, in ker si tako lepo dekle, ne maram več za nobeno drugo.«

Govorila sta ves večer. Povedal ji je, da je hiša že skoro gotova, in da se jeseni že lahko vzameta, ako je njej po volji. Dekletu je bilo prav, in z rokami se je ovila tesarja okoli vratu ter smehljaje poslušala njegove besede. Nad njima se je razpela noč, iz gozda je pogledala črna tema, in Mana je dejala, da mora domov.

Ko se je Aleš vračal, se je spomnil, da je obljubil Anki priti na vas.

»Sedaj še lahko«, je veselo pomislil in vriskaje krenil v obcestno krčmo. Tam je dobil tri mlade kmete in je šel takoj mednje.

»Zakaj pa nič ne pijete, zakaj pa nič ne razsajate? Tone, pojdi po vaše, po Minico in Anko! Presneto, nocoj sem tak, da bi pil in plesal. Le pripelji jih, za vino dam jaz.«

III.

Aleš je dodelal svojo hišo in jo pokril s slamo. Mana mu je zelo prigovarjala, naj bo streha iz opeke, ali tesar ji je odgovoril, da bi se lahko zameril s tem drugim kmetom, ki so imeli hiše vsi pokrite s slamo, in bi se potem zdelo, da se hoče bahati pred njimi. Delavci so že nehali z delom, in Aleš je hodil okrog nove hiše ter jo ogledoval od vseh strani. Malo pomaknjena v hrib je še stala njegova stara bajta, napol podrta, brez zadnjega konca in razoglava. Skozi raz-

bita in potrgana okna se je videlo v izbo, ki je bila še bolj zapuščena kot prej; le zelena, razpokana peč je stala v kotu.

Delavci so posedli po tleh in pili po končanem delu; Aleš se jim je pridružil. Dan je bil soparen, solnce je peklo do večera, in potem je puhtela iz tal omotna vročina. O mraku se je Aleš izgubil, in delavci so ostali sami ter pili pozno v noč. Nekaj časa so vpraševali po njem in klicali Lazarjevo Tončko, ki se je prikazala na pragu.

»Ali si ga ti skrila, ženina?«

Aleš je šel iz vasi. Namenil se je bil k Mani, da ji pove veselo novico, da je zdaj vse gotovo, da je hiša pobeljena in pod streho in da zdaj pričakuje svoje mlade gospodinje. Večer je bil miren, ob cesti je šumela suha trava, in včasih se je nenadoma zaslišalo iz papirnice votlo tuljenje. Bil je že skoro sredi pota, a vse prepočasi se mu je odsedala cesta, in Aleš je napol tekkel, da bi bil že čimpreje pri njej, pri vitkostasi in krasnolični nevesti, da bi objemal njeno gorko telo in ji povedal, da je blizu težko zaželjeni dan, ko bo njegova za vedno.

Tedaj sta mu prisopla nasproti dva možaka in zakričala nad njim:

»Gori, gori!«

»Ogenj, v vaši vasi!«

Aleš je zatrepetal, in ko se je obrnil, je videl rdeč plamen, ki se je bliskal iz vasi, prav tam, kjer je stala njegova hiša. V glavi mu je zabučalo in v grlu ga je dušilo, da skoro ni več mogel sopsti. Zagnal se je v dir, a noge so mu bile težke, kot s svinčcem zalite in niso hotele z mesta. Po zraku so zavriščali grozni glasovi, plamen se je spenjal više in više in krvav žar se je mešal s črnimi vali dima.

Aleš je brez sape priletel v vás. Njegova stara koča je že zgorela, in zdaj so plamenčki švigali iz nove hiše, in bliskoma se je ogenj potegnil od enega konca do drugega, in zagorela je vsa streha z velikim, strašnim plamenom. Kot bi ognjen curek bruhal iz hiše, kot bi žareč val plamenel v nočno nebo . . . Aleš je zakričal, vrgel vsaksebi množico in iskal nečesa, da se postavi v bran sovražniku. Pobral je sekiro in po prislonjeni lestvi planil na sredo ognja. Plamen ga je obkrožil in objel, Aleš pa je besen in v divjem obupu, blazen od groze vihtel svoje orodje in sekal po ognju, da ubije in razkolje ognjenega neprijatelja. Sekira je švigala po žaru in dimu; a ogenj se je hotel maščevati nad Alešem. Začela mu je goreti obleka, na glavi mu je gorel klobuk, in takrat so ljudje pod njim udarili v krik:

»Aleš gori!«

Zgrabilo ga je polno rok in potegnilo iz ognja. Zavili so ga v mokro rjuho in položili na tla. Nekaj časa je kričal: »Ubijte ga, presekajte ga!« Potem se je onesvestil in obležal kot mrtev.

Hiša je gorela naprej, in kmetje so izkušali pogasiti ogenj. Sveži, smolnati les je pokal, in med črnim dimom so prasketale iskre ter plesale in letele navzgor, kot bi jih gnal vihar iz ognjenega žrela. Kmetje so stali naokoli ožganih rok in na njihovem obrazu, črnem od dima in oglja, je žarel rdeč odsev, po drevju so se razprostrle škrlatne sence. Z dolgimi kiji so vaščani rušili streho, in ko se je udrla lesena in živa gromada, je še enkrat na moč bruhnil požar, plameni so lizali po drevju in se trgali, in ogenj je bljuval razžarjeno oglje in tleče ogorke.

Na Lazarjevi hiši so stali ljudje z vedri vode in namočenimi rjuhami, da uduše rdečega petelina, ako skoči na streho.

Ko se je Aleš proti jutru zavedel, se je samo še kadilo med počrnelimi, razpokanimi zidovi. Kmetje so hodili okoli pogorišča in se menili o ognju.

»Kdo bo zažgal drugi,« je slišal tesar, »kakor delavci. V bajti so kuhali večerjo in pijani so bili, pa so zatrosili ogenj. Aleša pa ne pri njih, pravijo, da je šel snoči k dekletu v vas.«

»Oj, oj, taka škoda!« Lazar je gologlav in bos, mrzlo pipo v ustih, vzdihoval za košato jablano. »Tončka leži doma in se nič ne zave, Aleš je ves opečen in je že morda umrl . . . Kam ste pa nesli Aleša?«

»Pojdi k njemu, on ne more k tebi!« Lazar je šel bliže h kmetom, ki so stali okoli tesarja. Oči je imel zaprte, obrvi in lase ožgane, in na vsem obrazu je bila samo ena, velika črna rana. Telo je imel zavito v belo, platneno odejo, in neprestano se je ves tresel, in včasih je zaječalo iz njegovih ust: »U—u—u!«

»Aleš, Aleš!«

Nenadoma je za kmeti bolestno zavriskal visok, drhteč glas, kot bi zakričala ptica v smrtnem strahu. Bila je Tončka, v belem spodnjem krilu, razpletelih las in neznano bledega lica. Vrgla se je Alešu k nogam, solze iz njenih oči so rosile njegove pekoče rane. Telo mu je drhtelo naprej, bolečine so ga prešinjale kot iskre in včasih je polagoma dvignil ožgane trepalnice, in zatekle, s krvjo zalite oči so pogledale deklico.

Dramilo se je jutro, megle so se topile v zarji in solnčni žarki so pogledali v vas, na pogorišče in na tesarja.

*

Jerasova Mana je zvedela drugi dan, da je Alešu zgorela nova hiša, in bila je žalostna. Smilil se ji je,

in ji je bilo hudo, da zdaj ne bo nič s poroko, ker je tesarju vse zgorelo, kar ima, in ker je sam opečen po vsem životu. Bila je že popolnoma spravljena z mislijo, da postane njegova žena, in odkar je bil zadnjič pri njej, je mislila vsak večer, da se bo oglasil pod oknom. Težko ga je želela k sebi, in bilo ji je že dolgčas, ker ga dolgo ni videla.

Potem je zvedela, da leži Aleš bolan pri Lazarju, in da mislijo, da bo umrl. In tedaj bi bila kmalu zajokala naglas, a bilo jo je sram v papirnici pred drugimi delavkami, in le njeno lice je temno zardelo, oči pa so ji postale vlažne, se zalivale in trepetale. Zvečer je šla Aleša obiskat.

Ležal je na klopi pod oknom na mehki plevni, zaodet z rjuho, in glavo podloženo z rdečo blazino. Ne bi ga spoznala, da ni vedela, kdo da je, in tedaj so jo oblile solze. Tončka je šla iz hiše, ko je prišla Jerasova, in zdaj je bila sama z Alešem. Obraz mu je bil prevlečen s strjeno krvjo in trdo gnojno skorjo, noge je imel zavite v platnene obveze. Mano je prešinjal strah, in gnjus ji je odvrčal pogled od strašnega ranjenca. Aleš je imel nekaj časa obrnjene oči nepremično v Mano, potem so padle trepalnice in ni jih več odprl. Odšla je kmalu, ne da bi slišala besedo od Aleša.

Tončka se je vrnila v izbo, in tedaj so zadržtele njegove ustnice. Tiho je nekaj šepetal, in deklica je razumela, da govori o oni, in da mu je bilo neprijetno biti samemu z njo. Sedla je k njemu in ga prijela za levico, ki je bila popolnoma zdrava. Bridkost je gledala iz njegovih oči, izgovarjal je tiho njeno ime.

»Aleš, ali ti je bolje?«

Z glavo je pritrdil in jo glasno poklical:

»Tončka, ne bodi huda!«

Deklica je zaihtela, in v srce ji je padla težka bolečina. Spomnila se je, da je spomladi želela in skoro zaklinjala Boga, naj Aleša zgrudi nesreča, da bo žalosten in ubog ležal pred njo. Zdaj se je zgodilo še mnogo strašnejše, in peklo jo je očitanje, da je ona morebiti prisilila Boga, da je tako silno udaril Aleša. Ostajala je pri njem po cele noči, in kadar je podnevi morala na polje, ga je vselej kot mati svoje dete pokrižala po obrazu, preden je šla od njega.

Iz mesta je hodil zdravnik k bolniku. Obljubil je, da bo ozdravel, vsaj rane se mu bodo zacelile, ker opekline niso težke in globoke, ali sled mu bodo zapustile. Aleš je počasi prihajal k moči. Govoril je že lahko in stopil na noge. Jeseni je že hodil po hiši, a bil je slab in tresel se je kot za najhujše bolezni. Noge so mu bile težke, in prsi so mu bile polne težke sape in se niso mogle oddehniti. Na čelu in na licih so mu ostale mesene, rdeče lise.

Mane ni bilo več k njemu, in sam tudi ni maral zanjo. Nikdar je ni omenil in povprašal po njej, vendar je zvedel od deklet, ki so ga hodile obiskavat, da se zopet moži . . . Niti malo ga ni prevzela ta novica, bilo je, kot da je silna nesreča zbrisala spomin nanjo v njegovem srcu.

Sedel je sklonjen na svojem ležišču in gledal skozi okno proti očrnelim zidovom, ki so zijali pusti in prazni v zrak. Na mizo se je naslanjala Tončka, in ko je obrnil proti njej oči, je videl solze na njenih licih.

»Tončka, ali se spominjaš tistega večera, ko sem ti obljubil, da pridem še morda pote?«

Njen odgovor je bil nem.

»Zakaj sem se takrat poslovil od tebe! Kako bi bilo lahko vse drugače.«

Deklica je naglo odšla iz hiše; na oči so ji platile solze, in v njenih prsih se je rodil strasten, ihteč jok.

Dan je bil siv in hladan; težke, deževne megle so legle na nebo in se plazile nad gozdom. Tesar je gledal proti gori, kjer so strmeli zeleni vrhovi, obliti naokoli z belimi, rosnimi valovi. In spomnil se je pomladi; ko je sekal smreke v Lazarjevem delu, onih žarečih juter in temnih noči. Bilo mu je, kot bi slišal zopet bučanje nočnega viharja in videl nesrečnega Gašparja, drevo na njegovih prsih, in bi iz nebes klical božji glas, donel kot grom na zemljo, in bi vsa zemlja zaplesala v divjem diru in se pogreznila neskončno globoko ...

IV.

Okoli Božiča je začel Aleš zopet pomalem hoditi iz hiše; pretresal ga je silen mraz, čeprav je bil zavito v mehak Lazarjev kožuh, in noge so se mu opotekale in ga niso mogle nositi. Šel je na cesto in se silil, da se vzdrži pokoncu. Vlekla je rezka burja, droben sneg mu je nesla v obraz, da je moral vsak trenotek zapreti oči. Vse polje je bilo pod snegom, in oči so segale komaj streljaj daleč. Pri sv. Štefanu je zvonilo svetemu dnevju, in Alešu so se zdeli žalostni ti zvonovi, kot bi peli pogrebno pesem.

Tik za njegovim hrbtom so se zaslišali kraguljčki, pridrsele so sani, in konj bi ga bil kmalu vrgel v sneg. Umaknil se je in zagledal zadaj na sedežu, vso zavito v gorke koce, Jerasovo Mano, od mraza kot kri rdečih lic in svetlih oči. Peljala se je z mladim kmetom, ki je sedel ob njeni strani in se pritiskal k njej, da ju ni zeblo. Ni mogel povestiti pogleda, dasi mu je bilo neprijetno, in je začutil, da mu je staro rano na obrazu

zalila kri. Tudi Jerasova ga je spoznala in se urno obrnila v stran; stresla je z glavo, kot da jo je stud Aleša. Sani so se izgubile v meglo. Tesarju je tolklo srce, prsi so se mu napolnile s sapo in težko je zahropel. Šel je nazaj proti vasi.

Pri prvi hiši ga je čakal stari Lazar; z obema rokama je stiskal pipo, da si ogreje dlani.

»Ali si jo videl, Jerasovo? Moži se, z Orlovim, mlajšim; takoj po praznikih se vzameta.« — Oče ni vedel, kako je bilo prejšnje dni z Alešem in Mano, ter je pripovedoval dalje.

»Pa je res čedno dekle, tale Jerasova! Pa kako ne bo nevesta zala!«

Aleš ga je poslušal in polagoma hodil za njim.

»Menil sem, da bi šel ti z menoj h Koplorji. Tobaka mi je zmanjkalo, in tak brinovček ima, da bi ti precej potegnil vso bolezen iz života. Ali težko hodiš?«

»Bo že, oče, na pomlad, mislim, bo že dobro.«

»Pa stopim sam. Kar domov pojdi! Ne vem, kaj je naši Tončki; včasih mislim, da se smeje, pa ima objokane oči.«

Po tistem dnevu je Aleš ostajal doma. Kar iz postelje ni mogel zjutraj, in vedno slabši se je počutil. Rana na nogi se mu je odprla, roke so se mu tresle, in bil je kot majhen otrok. Tončka mu je morala prestiljati posteljo in mu rahljati zglavje. Ponoči ni mogel spati, in pogosto je poklical Tončko, da je prižgala luč in sedla k njemu.

»Tako dolgčas mi je in vedno se mi sanja o rajni materi. Pride in me vpraša, kje je stara bajta? In potem jo išče in išče . . .«

Po novem letu so bili dnevi jasni in solnčni. Burja je pela med skednji in hišami, napol odtrgane deske

po lesenih pažih so škripale in tolkle, da je bilo tesno poslušati. Aleš se ni več ganil iz postelje, in neko jutro so govorili, da bo danes umrl.

Lazar je sedel za mizo in se jezil nad Tončko, da je že zopet ni v hiši.

»Tak ostani pri njem, zmiraj mu je kaj treba! Ali bom jaz letal?«

Tončka je stopila rdečih oči in zateklih lic k postelji. Aleš se ni premaknil vse dopoldne in dihal je težko in v dolgih presledkih. Okoli poldneva je pogledal.

»Ali ste ga videli? Hišo mi je hotel zažgati, pa jaz imam sekuro. Mati, ne bojte se, v ogenj, za njim!« Vse obličje mu je bilo podpluto s krvjo in oči so gorele kot dva žareča oglja.

»V ogenj, presekaj ga!« Aleš se je dvignil in z rokami vihtel po zraku; zagnal se je naprej in se bojeval s sovražnikom.

»V ogenj, v dim!« Zakričal je in zamahnil, potem se je hipoma zgrudil na posteljo.

Tesar Aleš je umrl.

*

Dan po Svečnici je bila poroka Jerasove Mane. Svatov je bilo za osem voz, na zadnjem so se peljali godci in godli vso pot, da se ni slišalo neveste, ki je vso pot naglas jokala. Na vasi so stopili iz vozov, ker je bilo treba do cerkve po stopnjicah precej visoko v hrib. Jerasova Mana je bila zala nevesta, le preveč se je jokala, in to se svatom ni zdelo dobro znamenje. Njeno lice je bilo belo, in ves čas so tekle solze iz oči. V lase je imela zataknjeno svežo rožo, in njena obleka je bila iz žameta, ki se je svetlo izpreminjal. Ženin jo je vodil za roko, pri sv. Štefanu so peli zvonovi.

Pred cerkvijo so se svatje ustavili, si čedili suknje in popravljali šopke za klobukom. Vsak je še potegnil močno dim iz cigare, potem jo utrnil ob zidu in se moško ogledaval naokoli. Prišlo je dosti gledalcev iz vasi; zlasti mlajših deklet, ki bi rade videle, kako je oblečena nevesta.

Prišla je zadnja po stopnjicah in se ustavila pred vhodom. Družice so ji ravnale zmedene lase in pihale po žametastem krilu, kjer se je prijel kak prašek. Ženske so si brisale nosove, zavezavale ruto in tiščale v nevesto, da je stopila v cerkev. Za njo so se gnjetli drugi svatje, in potem so udrli gledalci skozi vrata in so posedli zadnje klopi. Dekleta, ki so tudi prišle gledat, so odhitele na kor, ker jih je bilo malo sram in se niso hotele pokazati nevesti.

Opravilo je imel župnik, velik, prijeten gospod, ki je smehljaje stopil pred altar. Veselo je gledal nevesto, ko je položil njeno roko v ženino, in šegav smeh mu je spreletaval ustnici, ko je vprašal ženina, ali vzame prostovoljno Mano Jeras za svojo zakonsko ženo.

Poroka je bila kmalu pri kraju, in potem je povabil župnik svate k darovanju. Stopil je na evangeljsko stran, vzel v roke malo, srebrno monštranco, v kateri se je nahajala za okroglim steklom kost svetnikova. Ženin je šel prvi okoli oltarja in vrgel denar v nastavljeno puščico, potem je poljubil svetinjo, ki jo mu je župnik podal na ustni. Za njim je prišla nevesta in drugi svatje.

Šli so iz cerkve; prva je bila Mana, ki so jo zopet porosile solze. Vzela je robec in si ga pritislila na oči. Zunaj vrat, pod zvonikom se je nenadoma spodteknila ob nekaj in padla z vsem telesom naprej na neko leseno stvar, ki je ob njenem padcu votlo zabobnela. Pogledala je in grozno zakričala. Ležala je na sirovi, beli krsti, ki so jo medtem prinesli pogrebci.

»Aleš je notri; ravnokar so ga prinesli iz zgornje strani«, je zaslišala Mana, ko so se svatje menili med seboj.

»Aleš, Aleš, ti si tukaj, ti mi prideš prvi nasproti!« Objela je še enkrat krsto in jo poljubila, solze so ji padale na mrtvaški les, in neznane žalosti je bila tako slaba, da se ni mogla odtrgati od pokrova.

Ženin jo je prijel in postavil pokonci, in potem so šli svatje. Zvonovi so zapeli Alešu k pokopu.

